

Rechtsbescherming in de jeugdbescherming

Marika Lenglet, Jolien van Boven & Mariëlle Bruning*

De zorgen over de jeugdhulp en jeugdbescherming nemen de laatste jaren toe. Daarbij is specifiek aandacht voor de rechtsbescherming van ouders en minderjarigen en de noodzaak tot verbetering hiervan. In opdracht van de proeftuin Utrecht en Utrecht-West hebben wij een verkennend onderzoek uitgevoerd naar verschillende perspectieven op rechtsbescherming van betrokkenen in de jeugdbescherming. Het onderzoek bestaat uit een literatuuronderzoek, interviews en een focusgroep. In deze bijdrage bespreken wij onze onderzoeksresultaten.

* Mr. M.J.E. Lenglet is jurist in het jeugddomein en onder andere voor dit onderzoek als onderzoeker verbonden aan de afdeling Jeugdrecht van de Universiteit Leiden, mr. H.J. van Boven is promovenda bij de afdeling Jeugdrecht van de Universiteit Leiden en prof.mr.drs. M.R. Bruning is hoogleraar Jeugdrecht aan de Universiteit Leiden.

1 'Jeugdhulp' omvat alle vormen van hulp en ondersteuning variërend van licht ambulante tot intensieve, zeer gespecialiseerde hulp. Ook het verblijf in een pleeggezin of (gesloten) instelling is een vorm van jeugdhulp. Onder 'jeugdbescherming' valt de uitvoering van kindbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering.

2 Zie over het Nederlandse stelsel en andere Europese jeugdbeschermingsstelsels: M. Bruning e.a., 'Jeugdbeschermingsstelsels: een blik over de grens', *NJB* 2023/1087, p. 1307-1313.

3 M.R. Bruning, 'Zorg om de jeugdzorg; kinderrechtens aan zet?', *AA* 2020, afl. 5, p. 450-453 (AA20200450); K.A.M. van der Zon & M.R. Bruning, 'Staatsontvoeringen in Nederland? Wat is er aan de hand in de juridische uithuisplaatsingspraktijk?', *AA* 2022, afl. 9, p. 649-657 (AA20220649).

4 *Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming*, bijlage bij *Kamerstukken II*

1 Inleiding

De afgelopen jaren zijn de zorgen over de jeugdhulp en jeugdbescherming een terugkerend thema in de media.¹ Vanuit onder meer de praktijk, wetenschap, Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd en Inspectie Justitie en Veiligheid en Tweede Kamer is veelvuldig aandacht gevraagd voor de noodzaak tot verbetering en vereenvoudiging van het jeugdbeschermingsstelsel en verbetering van de rechtsbescherming van ouders en jeugdigen.² Met 'jeugdbeschermingsstelsel' wordt bedoeld op de inrichting van de jeugdbescherming, zoals de verschillende organisaties die hierbij betrokken zijn. In twee eerdere bijdragen in dit tijdschrift uit 2020 en 2022 zijn deze zorgen al aan bod gekomen, namelijk over jeugdhulp en jeugdbescherming in het algemeen en over de juridische uithuisplaatsingspraktijk.³

De Minister voor Rechtsbescherming (Justitie en Veiligheid) en de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) hebben op 30 maart 2021 het 'Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming' naar de

Tweede Kamer gestuurd.⁴ Het toekomstscenario schetst op hoofdlijnen hoe de kind- en gezinsbescherming er over vijf tot tien jaar uit zou kunnen zien en heeft als voornaamste doel de jeugdbescherming effectiever en slimmer te organiseren. Ook verbetering van de rechtsbescherming van ouders en jeugdigen is een belangrijk thema. Voor een verdere uitwerking van de plannen uit het toekomstscenario wordt op elf plekken in Nederland in zogenaamde 'proeftuinen' gewerkt aan effectievere jeugdhulp en jeugdbescherming.⁵ In de proeftuinen werken wijkteams, de Raad voor de Kinderbescherming, gecertificeerde instellingen en Veilig Thuis-organisaties samen aan mogelijke nieuwe werkwijzen ter verbetering van het jeugdbeschermingsstelsel.⁶

Op elf plekken in Nederland wordt in zogenaamde 'proeftuinen' gewerkt aan effectievere jeugdhulp en jeugdbescherming

In Utrecht-West wordt de proeftuin ‘Bescherming in beweging’ uitgevoerd, met als specifiek aandachtspunt de rechtsbescherming van ouders en jeugdigen. In deze proeftuin wordt onder andere in een werkgroep geïnventariseerd op welke punten rechtsbescherming belangrijk is en op welke punten de huidige situatie knelpunten of dilemma’s oplevert. Maar wat wordt er eigenlijk onder rechtsbescherming verstaan en wordt er een uniforme definitie gehanteerd? Om hier zicht op te krijgen hebben wij in opdracht van de proeftuin in Utrecht en Utrecht-West een verkennend onderzoek uitgevoerd naar perspectieven op rechtsbescherming van de verschillende betrokkenen in de jeugdbescherming. Hiervoor hebben wij een literatuuronderzoek uitgevoerd, interviews gehouden met dertig betrokkenen in de jeugdhulp en jeugdbescherming en met een aantal van hen een focusgroep gehouden over de voorlopige bevindingen van dit onderzoek. In deze bijdrage komen de resultaten van ons onderzoeksrapport⁷ aan bod om deze onder de aandacht van een breder publiek te brengen. Daarbij zullen wij nader reflecteren op de resultaten uit het onderzoeksrapport. Adequate rechtsbescherming van ouders en jeugdigen is van fundamenteel belang en een belangrijk onderwerp in de discussie over de (toekomst van de) jeugdbescherming. Bovendien kunnen de resultaten van ons verkennende onderzoek van waarde zijn voor andere rechtsgebieden waar (een groeiend) belang wordt gehecht aan rechtsbescherming van burgers.

In de proeftuin in Utrecht-West wordt onder andere geïnventariseerd op welke punten rechtsbescherming belangrijk is en op welke punten de huidige situatie knelpunten of dilemma’s oplevert. Maar wat wordt er eigenlijk onder rechtsbescherming verstaan en wordt er een uniforme definitie gehanteerd?

In paragraaf 2 bespreken wij eerst de inzichten over rechtsbescherming uit de juridisch-wetenschappelijke literatuur.⁸ Daarbij valt een onderscheid te maken tussen rechtsbe-

scherming in algemene zin en rechtsbescherming in de context van jeugdhulp en jeugdbescherming. Ook komen enkele knelpunten aanzien van rechtsbescherming in de jeugdhulp en jeugdbescherming aan bod.⁹ Het betreft uitdrukkelijk geen uitputtende opsomming van de knelpunten. Wij behandelen vier knelpunten die ook naar voren zijn gekomen in de interviews met betrokkenen. Vervolgens gaan we in paragraaf 3 in op wat betrokkenen in de jeugdhulp en jeugdbescherming verstaan onder rechtsbescherming en wat hierbij goed en niet goed gaat. Afsluitend volgt in paragraaf 4 een reflectie op de bevindingen.

2 Inzichten uit de literatuur

2.1 Rechtsbescherming in algemene zin

Vanuit een taalkundig perspectief betekent het begrip rechtsbescherming ‘een mogelijkheid tot bescherming van vermeende of bestaande rechten’.¹⁰ Daarnaast is het bestuursrechtelijk perspectief voor ons onderzoek van belang, omdat het bestuursrecht zich kenmerkt door ‘interacties’ tussen de overheid en burgers.¹¹ Dit is vergelijkbaar met het jeugdbeschermingsrecht: bij het opleggen, verlengen of uitvoeren van kinderschermingsmaatregelen hebben ouders en jeugdigen te maken met overheidsinstanties of organisaties die namens de overheid handelen. Vanuit een bestuursrechtelijk perspectief houdt rechtsbescherming in dat een burger tegen een overheidshandeling een voorziening kan vragen die de overheid rechtens bindt. Het vragen van een voorziening kan via bezwaar en administratief beroep, beroep bij de bestuursrechter of een vordering bij de civiele rechter, maar ook via alternatieve vormen zoals mediation en het klachtrecht.¹² Het rechtens binden van de overheid betekent dat de handeling of het besluit van de overheid aangetast kan worden.¹³

Daarnaast is het mensenrechtenperspectief van belang als het gaat om rechtsbescherming. Artikel 13 EVRM vereist dat tegen schendingen van het EVRM een daadwerkelijk rechtsmiddel open moet staan. Bovendien volgt uit relevante rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) over artikel 6 EVRM dat rechtsbescherming effectief moet zijn.¹⁴ Onder effectieve rechtsbescherming wordt in ieder geval verstaan: toegang tot de rechter, een voor de burger overzichtelijk rechts-

2020/21, 31839, nr. 771. Zie ook: M.R. Bruning & H.J. van Boven, ‘Het toekomstscenario kind- en gezinsbescherming; vooruitstrevende plannen voor een effectiever jeugdbeschermingsstelsel’, *JGGZR* 2022/28, p. 104-109.

5 Zie www.voordejeugdenhetgezin.nl/toekomstscenario-kind-en-gezinsbescherming over de proeftuinen. Zie ook de Tweede voortgangsrapportage van juni 2023, www.rijksverheid.nl.

6 Wijkteams zijn verantwoordelijk voor de toegang tot vrijwillige jeugdhulp. Veilig Thuis is het advies- en meldpunt voor huiselijk geweld en kindermishandeling. De Raad voor de Kinderbescherming is als onafhankelijke organisatie belast met het onderzoeken van de noodzaak van een kinderschermingsmaatregel en het verzoeken van kinderschermingsmaatregelen aan de rechter. Gecertificeerde instellingen zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van deze kinderschermingsmaatregelen. Zie verder ook: M.R. Bruning, ‘Minderjarige slachtoffers van kindermishandeling’, in: J. van Doorn e.a. (red.), *Slachtoffers – onderzoek, beleid en praktijk*, Deventer: Wolters Kluwer 2023, p. 557-580; Bruning & Van Boven 2022.

7 M.J.E. Lenglet, H.J. van Boven & M.R. Bruning, *Perspectieven op rechtsbescherming in de jeugdbescherming*, Leiden: Universiteit Leiden 2023.

8 Hiervoor is een semi-systeematisch literatuuronderzoek uitgevoerd op Kluwer Navigator en Legal Intelligence.

9 Hiervoor zijn de onderwerpen en bronnen van de evalueerders (M.R. Bruning e.a.), *Eindevaluatie Wet herziening kinderschermingsmaatregelen. Nieuwe rechtsgronden in een haperend jeugdbeschermingsstelsel*, Den Haag: WODC 2022) als leidraad gebruikt.

10 D.W.M. Wenders, *Doorwerking van de beginselen van behoorlijke rechtspleging in de bestuurlijke voorprocedures* (diss. Maastricht), Deventer: Kluwer 2010, par. 4.2.2.2.

11 H.D. Tolsma & A.T. Marseille, *Geschilbeslechting door de bestuursrechter* (Bestuursrecht in praktijk), Deventer: Kluwer 2013.

12 Commissie Rechtsbescherming van de Vereniging voor Bestuursrecht VAR, *De toekomst van de rechts-*

Foto: Manon Heinsman | © Ars Aequi

bescherming tegen de overheid. Van toetsing naar geschilbeslechting, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2004, p. 14-15 (hierna VAR-commissie Rechtsbescherming 2004).

¹³ Wenders 2010, par. 4.2.2.2.

¹⁴ Zie bijvoorbeeld EHRM 6 oktober 2005, 11810/03 (*Maurice / Frankrijk*); EHRM 18 september 2014, 13006/13 (*Ivinovic / Kroatië*); L. Glas, K. Geertsema, M. Bruning & A. Pivaty, 'De bescherming van grondrechten', in: M.J. ter Voert e.a., *Gevolgen van COVID-19 voor de rechtspraak en kwetsbare rechtzoekenden: een onderzoek naar maatregelen en de positie van rechtzoekenden binnen het straf-, civiele jeugdbeschermings- en vreemdelingenrecht*, Nijmegen/Leiden/Utrecht: Radboud Universiteit/Universiteit Leiden/Universiteit Utrecht 2022, p. 275-276.

¹⁵ Een voorbeeld van een verplichte voorprocedure is het indienen van bezwaar voordat beroep bij een rechter mogelijk is.

systeem, effectieve procedures en de plicht om rechterlijke uitspraken te motiveren. De toegang tot de rechter houdt in dat burgers een mogelijkheid hebben om daadwerkelijk een procedure te starten voor de rechter en dat deze procedure daadwerkelijk aanvangt. De toegang mag niet worden aangetaast door drempels of beperkingen die voor een procedure worden opgeworpen, zoals beroepstermijnen, griffierechten, verplichte procesvertegenwoordiging of een verplichte voorprocedure.¹⁵ Deze drempels zijn alleen toelaatbaar zolang zij niet leiden tot het feitelijk afsluiten van de toegang tot de rechter. Daarom zijn sommige beperkingen niet toelaatbaar of slechts toelaatbaar als de staat compenserende maatregelen treft om de toegankelijkheid en effectiviteit te waarborgen. Als de overheid bijvoorbeeld procesvertegenwoordiging verplicht stelt, dan kan dat met zich meebrengen dat burgers de kosten van rechtsbijstand (gedeeltelijk) vergoed moeten krijgen. Dat kan ook het geval zijn als zaken zo complex zijn dat zij rechtsbijstand vergen. De effectiviteit van procedures houdt in dat de bevoegde nationale instantie die zich over een geschil buigt – bijvoorbeeld een rechter –

daadwerkelijk rechtsherstel moet kunnen bieden. Met rechtsherstel wordt bedoeld dat een rechtsinbreuk ongedaan wordt gemaakt. Hiervoor is nodig dat de instantie die het geschil beoordeelt adequate uitspraakbevoegdheden of 'remedies' heeft, bijvoorbeeld een veroordeling tot een schadevergoeding, verbod, gebod of verklaring dat een handeling onrechtmatig is.¹⁶

Een ander aspect van rechtsbescherming dat voortvloeit uit artikel 6 EVRM heeft betrekking op de onderlinge verhouding tussen de procespartijen. Het 'equality of arms'-beginsel vereist dat beide procespartijen een redelijke kans krijgen om de zaak te bepleiten onder omstandigheden die haar niet benadelen ten opzichte van de 'tegenstander'. Dit beginsel is van toepassing op straf- en civielrechtelijke zaken en bepaalde bestuursrechtelijke rechtsvragen en heeft nog meer betekenis wanneer een procespartij kwetsbare personen betreft. Het EHRM heeft namelijk gesteld dat de overheid tijdens gerechtelijke procedures zorg moet dragen voor kwetsbare groepen, zoals ouders of minderjarigen die te maken krijgen met een kinderschermingsmaatregel.¹⁷

2.2 Rechtsbescherming in de jeugdhulp en jeugdbescherming

In een onderzoek naar mogelijke verbeterpunten voor de rechtsbescherming van kinderen en ouders in de jeugdbescherming wordt rechtsbescherming omschreven als: ‘een wettelijke waarborg dat een rechter zich uitspreekt over aangelegenheden die de rechten van ouders en kinderen inperken’.¹⁸ Daarbij bestaat rechtsbescherming uit twee componenten, namelijk de formele en de materiële. De formele component gaat over de wettelijke procedurele eisen en bevoegdheden van betrokkenen, bijvoorbeeld of ouders hoger beroep kunnen instellen. De inhoudelijke component gaat over de beslissingen en bevoegdheden die het Burgerlijk Wetboek regelt, bijvoorbeeld de gronden van een kindbeschermingsmaatregel.¹⁹ De rechter kan een kindbeschermingsmaatregel namelijk alleen opleggen als voldaan is aan de gronden van een kindbeschermingsmaatregel.

Het EHRM heeft verschillende uitspraken gedaan over rechtsbescherming in de context van jeugdbescherming. Zo geldt ook voor kindbeschermingszaken op grond van artikel 6 EVRM een recht op toegang tot de rechter. Het kan dus niet zo zijn dat overheidsinstanties beslissen over kindbeschermingsmaatregelen zonder dat een onafhankelijke rechterlijke toets mogelijk is.²⁰ In de context van kindbeschermingsmaatregelen heeft het EHRM ook enkele procedurele waarborgen afgeleid uit artikel 8 EVRM. Hoewel er enige overlap bestaat tussen de waarborgen voortvloeiend uit artikel 6 en 8 EVRM, is het toepassingsbereik van artikel 8 EVRM breder. Artikel 6 ziet alleen op de procedurele rechten tijdens een proces voor de rechter. Daarentegen zien de procedurele waarborgen voortvloeiend uit artikel 8 EVRM ook op de procedure die tot het proces heeft geleid. Daarmee kan het EHRM ook de wijze waarop beslissingen van kindbeschermingsautoriteiten tot stand zijn gekomen beoordelen.²¹ Wat betreft het recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel, heeft het EHRM toegelicht dat artikel 13 EVRM niet vereist dat minderjarigen zelfstandig een rechtsmiddel kunnen inzetten. Als minderjarigen door hun ouder(s) moeten worden vertegenwoordigd is dat voldoende.²² Daarnaast heeft het EHRM duidelijk gemaakt dat voor *equality of arms* in de context van kindbeschermingsmaatregelen in ieder geval de volgende aspecten van belang zijn: de (on)mogelijkheid om op rapporten te reageren, (het ontbreken van) een openbare terechtzitting en (het ontbre-

ken van) een openbare uitspraak. In dit kader is ook van belang of ouders juridische bijstand hebben.²³

De onderzoekers van de eindevaluatie hebben in 2022 geconcludeerd dat de rechtsbescherming van ouders en jeugdigen in de jeugdbescherming op sommige punten tekortschiet. Een eerste knelpunt heeft betrekking op de juridische bijstand van ouders en jeugdigen in kindbeschermingszaken

2.3 Enkele belangrijke knelpunten

De resultaten van de eindevaluatie van de Wet herziening kindbeschermingsmaatregelen (hierna: eindevaluatie) zijn van betekenis geweest voor de discussie over rechtsbescherming in de jeugdhulp en jeugdbescherming.²⁴ De Wet herziening kindbeschermingsmaatregelen is op 1 januari 2015 in werking getreden en regelt de gronden voor en uitvoering van kindbeschermingsmaatregelen. De onderzoekers van de eindevaluatie hebben in 2022 geconcludeerd dat de rechtsbescherming van ouders en jeugdigen in de jeugdbescherming op sommige punten tekortschiet.²⁵ Hieronder zullen wij enkele belangrijke knelpunten uit deze eindevaluatie en uit andere relevante juridische literatuur bespreken. Deze knelpunten komen ook terug in de interviews, zoals later zal blijken.

Een eerste knelpunt heeft betrekking op de juridische bijstand van ouders en jeugdigen in kindbeschermingszaken.²⁶ In deze zaken is procesvertegenwoordiging niet verplicht en er wordt ook geen advocaat toegevoegd. Dat brengt met zich mee dat ouders en jeugdigen zelf op zoek moeten naar een advocaat en zelf de kosten hiervoor moeten dragen.²⁷ Het ontbreken van toegankelijke (gefinancierde) juridische bijstand wordt als belangrijk knelpunt gezien, omdat ouders vaak een grote kennisachterstand hebben ten opzichte van de andere procesdeelnemers. Deze andere procesdeelnemers zijn veelal een gecertificeerde instelling die verantwoordelijk is voor de uitvoering van de kindbeschermingsmaatregel of de Raad voor de Kinderbescherming, die doorgaans de verzoeker is van de maatregel. In de juridische literatuur wordt, ook door

16 Glas, Geertsema, Bruning & Pivaty 2022, p. 267 en 276; VAR-commissie Rechtsbescherming 2004, p. 47-49.

17 Glas, Geertsema, Bruning & Pivaty 2022, p. 301-303.

18 H. van den Bosch & B. Rijbroek, *De wettelijke kaders van de jeugdbescherming. Inventariserende studie naar de heersende opvattingen over aanscherping van de rechtsgronden voor kindbeschermingsmaatregelen*, Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut 2020, p. 32.

19 Van den Bosch & Rijbroek 2020.

20 EHRM 17 juli 2012, 64791/10 (*M.D. e.a. / Malta*). Zie Glas, Geertsema, Bruning & Pivaty 2022, p. 267.

21 EHRM 24 februari 1995, 16424/90 (*McMichael / Verenigd Koninkrijk*); zie K.A.M. van der Zon, *Pleegrechten voor kinderen: een onderzoek naar het realiseren van de rechten van kinderen die in het kader van een ondertoezichtstelling in een pleeggezin zijn geplaatst* (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch 2020, p. 92.

22 EHRM 25 februari 1992, 12963/87 (*Andersson / Zweden*); zie ook C. Fenton-Glynn, *Children and the European Court of Human Rights*, Oxford: Oxford University Press 2021, p. 349-350.

23 EHRM 21 september 2006, 12643/02 (*Moser / Oostenrijk*); M.R. Bruning, ‘Equality of arms bij jeugdbescherming’, *FJR* 2007, afl. 1, p. 1-12. Zie ook Fenton-Glynn 2021, p. 330.

24 Bruning e.a. 2022.

25 Zie ook: K.A.M. van der Zon e.a., ‘De Wet herziening kindbeschermingsmaatregelen geëvalueerd. Een overzicht van de bevindingen’, *FJR* 2022/62, p. 316-323.

26 M.R. Bruning, K.A.M. van der Zon, L.R.A. Alink & S. van der Asdonk, *Wetenschappelijke factsheet uithuisplaatsingen*, 9 februari 2022 (online te raadplegen via www.tweedekamer.nl), p. 10; Bruning e.a. 2022, p. 242-243 en 292-293; Van den Bosch & Rijbroek 2020, p. 50.

27 Hoewel ouders op basis van gefinancierde rechtsbijstand een advocaat kunnen inschakelen, moeten zij in een dergelijk geval wel een eigen bijdrage betalen.

(één van) ons, wel bepleit dat rechtsbijstand in de vorm van gespecialiseerde jeugdrechtsadvocaten nodig is om deze ongelijkheid op te heffen, in elk geval als het gaat om een uithuisplaatsing.²⁸

Een tweede knelpunt betreft de open rechtsgronden voor de ondertoezichtstelling, machtiging uithuisplaatsing en gezagsbeëindiging. Uit de eindevaluatie blijkt dat de invulling van deze gronden soms lastig en onduidelijk is of niet aansluit bij de praktijk

Een tweede knelpunt betreft de open rechtsgronden voor de ondertoezichtstelling, machtiging uithuisplaatsing en gezagsbeëindiging.²⁹ Een kinderrechtster kan deze maatregelen slechts opleggen als aan de wettelijke gronden hiervoor is voldaan. Uit de eindevaluatie blijkt dat de invulling van deze gronden soms lastig en onduidelijk is of niet aansluit bij de praktijk.³⁰ Dit kan leiden tot verminderde rechtsbescherming, omdat het voor ouders en jeugdigen onduidelijk is hoe kinderrechtster en beroepskrachten van gecertificeerde instellingen en de Raad voor de Kinderbescherming deze gronden toepassen.³¹ Voor een ondertoezichtstelling is – naast de grond van een ernstige ontwikkelingsbedreiging bij de minderjarige – bijvoorbeeld vereist dat de ouder(s) de noodzakelijke hulp om die ontwikkelingsbedreiging weg te nemen niet of onvoldoende aanvaarden. De Hoge Raad heeft deze rechtsgrond verder opgerekt in het arrest van 16 februari 2018.³² De Hoge Raad oordeelde dat acceptatie van de noodzakelijke zorg niet alleen ziet op de bereidheid om die zorg te accepteren, maar ook op het *daadwerkelijk* accepteren en benutten van die zorg. Als de ouder zich bereid heeft verklaard de noodzakelijke zorg te accepteren, maar onvoldoende in staat is deze te benutten, is dus alsnog voldaan aan de rechtsgrond van onvoldoende acceptatie van hulp.

Bovendien blijkt dat de invulling van deze rechtsgrond in de praktijk nog steeds voor verschillende interpretaties vatbaar is. Zo oordelen rechters verschillend over de vraag of een ondertoezichtstelling kan worden ingezet om de continuïteit van hulpverlening te borgen of hulpverlening te blijven monitoren, terwijl ouders zeggen bereid te zijn de hulp

te aanvaarden. Hierdoor komt volgens de onderzoekers van de eindevaluatie niet duidelijk naar voren dat een ondertoezichtstelling slechts mogelijk is als geen minder vergaande opties voorhanden zijn.³³

Het derde knelpunt heeft betrekking op het hoorrecht van minderjarigen. Sinds 2015 moet in een verzoek tot (verlenging van de) ondertoezichtstelling worden vermeld of, en zo ja op welke wijze, de inhoud of de strekking van het verzoek is besproken met de minderjarige en welke reactie de minderjarige hierop heeft gegeven.³⁴ Hoewel de Raad voor de Kinderbescherming met vrijwel alle minderjarigen *spreekt* in het kader van het onderzoek naar een ondertoezichtstelling, lijkt de Raad voor de Kinderbescherming bij het opnemen van de mening van de minderjarige in het verzoek meestal de leeftijdsgrens van twaalf jaar te hanteren. Datzelfde geldt voor verlengingsverzoeken die worden ingediend door de gecertificeerde instelling. Als een gecertificeerde instelling bij de rechtbank een verzoek tot verlenging van de ondertoezichtstelling indient, wordt de reactie van de minderjarige jonger dan twaalf niet of nauwelijks in het verzoek opgenomen. Daarom wordt in de eindevaluatie aanbevolen om de positie van twaalfminners te versterken door hen in procedures betreffende (het verlengen van) kindbeschermingsmaatregelen te horen voor zover dat mogelijk is en hun mening in het verzoekschrift op te nemen.³⁵

Het derde knelpunt heeft betrekking op het hoorrecht van minderjarigen

Daarnaast hebben minderjarigen een hoorrecht op grond van artikel 809 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. In dit artikel staat dat de rechter in zaken die minderjarigen betreffen – behoudens enkele uitzonderingen – niet beslist voordat hij de minderjarige van twaalf jaar of ouder in de gelegenheid heeft gesteld zijn mening kenbaar te maken. In een eerder onderzoek naar de procespositie van minderjarigen is op basis van pedagogische, neurobiologische en juridische inzichten geconcludeerd dat kinderen vanaf acht jaar gehoord zouden moeten worden in (onder meer) procedures voor uithuisplaatsing. Eén van ons heeft in dat kader eerder aangegeven dat dit aanleiding geeft om de huidige leeftijdsgrens van twaalf jaar voor het horen van minderjarigen in artikel 809 Rv te verlagen naar acht jaar.³⁶ De Minister voor Rechtsbe-

28 Bruning, Van der Zon, Alink & Van der Asdonk 2022, p. 10; Bruning e.a. 2022, p. 242-243 en 292-293; Van den Bosch & Rijbroek 2020, p. 50. Zie ook Van der Zon 2020; en M.R. Bruning e.a., *Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie. Het hoorrecht en de procespositie van minderjarigen in familie- en jeugdzaken*, Den Haag: WODC 2020.

29 Bruning e.a. 2022, p. 54-55 en 153-154.

30 Bruning e.a. 2022, p. 153-154.

31 Bruning e.a. 2022, p. 153-154.

32 HR 16 februari 2018, ECLI:NL:HR:2018:218.

33 Bruning e.a. 2022, p. 54-55 en 286.

34 Art. 799a lid 2 Rv.

35 Bruning e.a. 2022, p. 295-296.

36 Bruning e.a. 2020, p. 261-262.

scherming heeft in zijn reactie op het onderzoek aangegeven dat hij deze aanbeveling niet zal overnemen. Volgens de minister zou met het verlagen van de leeftijdsgrens naar acht jaar een groot beroep worden gedaan op de capaciteit van de rechtbank. Daarnaast vindt de minister dat de huidige wettelijke regeling rechters de mogelijkheid biedt om flexibel om te gaan met de leeftijdsgrens van het hoorrecht.³⁷ Ondertussen is er vanuit de rechtspraak wel beweging te zien. Zo is het bij de rechtbank Amsterdam sinds 1 januari 2017 vast beleid dat kinderen vanaf acht jaar worden uitgenodigd voor een kindgesprek.³⁸

Deugdelijk feitenonderzoek en het informeren van ouders en jeugdigen over hun rechten zijn al geruime tijd verbeterpunten in de jeugdbescherming

Ten vierde zijn deugdelijk feitenonderzoek en het informeren van ouders en jeugdigen over hun rechten al geruime tijd verbeterpunten in de jeugdbescherming.³⁹ Zo wees de Kinderombudsman al in 2013 op het belang dat kinderbeschermingsmaatregelen zorgvuldig en op basis van de feiten volledig en naar waarheid zijn onderbouwd.⁴⁰ Met de invoering van de Jeugdwet in 1 januari 2015 is dit uitgangspunt van waarheidsvinding wettelijk verankerd.⁴¹ Nadien hebben organisaties in de jeugdbeschermingsketen hun werkwijze voor professionals aangepast op het gebied van dossiervorming en onderzoek.⁴² Daarnaast zou participatie met en respectvolle bejegening van kinderen en ouders worden nagestreefd.⁴³ In 2018 is het *Actieplan Verbetering Feitenonderzoek in de Jeugdbeschermingsketen*⁴⁴ opgesteld naar aanleiding van de motie-Bergkamp, waarin om een dergelijk plan werd verzocht.⁴⁵ In het actieplan werden onder meer als opgaven gesteld te zorgen dat kinderen en ouders mogelijkheden krijgen hun zienswijze voor het voetlicht te brengen, dat kinderen en ouders uitgelegd krijgen wat hun rechtspositie is en dat partners in de jeugdbeschermingsketen kwalitatief goed feitenonderzoek uitvoeren op basis van hoor en wederhoor.⁴⁶ De Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) concludeerde echter nog in een rapport van juni 2022 dat het feitenonderzoek rond uithuisplaatsingen tekortschiet. De IGJ heeft als verbeterpunten aangedragen dat ouders en jeugdigen beter betrokken moeten worden bij de besluitvorming en beter geïn-

formeerd moeten worden over hun rechten en plichten. Ook heeft het IGJ geconcludeerd dat een verzoek tot uithuisplaatsing niet altijd en in alle facetten op basis van zorgvuldig feitenonderzoek wordt genomen.⁴⁷

In deze paragraaf zijn enkele knelpunten uit de juridische literatuur behandeld ten aanzien van rechtsbescherming in de jeugdhulp en jeugdbescherming. In paragraaf 3 zal blijken dat niet alleen in de literatuur aandacht wordt gevraagd voor deze knelpunten. Ook de geïnterviewde betrokkenen wijzen op basis van hun ervaringen impliciet of expliciet op deze knelpunten.

3 Wat verstaan betrokkenen onder rechtsbescherming?

Hierboven is duidelijk geworden dat vanuit juridische invalshoek de term ‘rechtsbescherming’ wordt ingevuld als de mogelijkheid van een burger om een besluit of geschil ter beoordeling aan een rechter voor te leggen en dat die beoordeling ertoe kan leiden dat het besluit ongedaan wordt gemaakt. Vanuit mensenrechtenperspectief wordt rechtsbescherming benaderd vanuit de vraag of de rechtsbescherming effectief is en welke vereisten dit met zich meebrengt, zoals toegang tot de rechter en effectiviteit van procedures.⁴⁸ Ook is gebleken dat er een aantal knelpunten is als het gaat om de rechtsbescherming van ouders en jeugdigen die te maken krijgen met jeugdhulp en/of jeugdbescherming.

Is dit ook de invulling die betrokkenen bij een maatregel van jeugdbescherming geven als hen gevraagd wordt naar de betekenis van het begrip rechtsbescherming? Om dit te onderzoeken, hebben we met een aantal betrokkenen gesproken. We zijn in gesprek gegaan met ouders (4), jeugdigen (3) en verschillende beroepskrachten: jeugdbeschermers van gecertificeerde instellingen (4), raadsonderzoekers van de Raad voor de Kinderbescherming (4), Veilig Thuis-medewerkers (4), wijkteammedewerkers (5), advocaten (4) en rechters (2). Met ouders en jeugdigen zijn individuele interviews gehouden vanwege de mogelijke emoties die het onderwerp met zich mee kan brengen. De beroepskrachten zijn in groepsinterviews gesproken, zodat zij ook met elkaar in gesprek konden gaan over hun visie en ervaringen. Dit onderzoek was verkennend van aard en had tot doel een aantal perspectieven op rechtsbescherming in kaart te brengen. Wij hebben uitdrukkelijk niet beoogd een uitputtend of representatief beeld te schetsen van de perspectieven op rechtsbescherming.

37 *Kamerstukken II 2020/21*, 33836, nr. 59, p. 3-4.

38 Bruning e.a. 2020, p. 162-163. In de afgelopen jaren is onder meer een pilot gestart bij de rechtbank Zeeland-West-Brabant om kinderen vanaf acht jaar uit te nodigen voor een kindgesprek en is de rechtbank Noord-Holland kinderen vanaf tien jaar oud gaan uitnodigen voor een kindgesprek in omgangszaken (zie www.ckh-advocaten.nl/omgang-en-het-horen-van-minder-jarige-kinderen/).

39 De Kinderombudsman, *Is de zorg gegronde?*, Den Haag: Kinderombudsman 2013; *Actieplan Verbetering Feitenonderzoek in de Jeugdbeschermingsketen*, bijlage bij *Kamerstukken II 2017/18*, 31839, nr. 622; Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd, *Kwaliteit van feitenonderzoek rond de aanvraag van machtigingen voor uithuisplaatsingen*, Utrecht: IGJ 2022.

40 De Kinderombudsman 2013; *Actieplan Verbetering Feitenonderzoek in de Jeugdbeschermingsketen* 2018.

41 Art. 3.3 Jeugdwet luidt: ‘De raad voor de kindbescherming en de gecertificeerde instelling zijn verplicht in rapportages of verzoekschriften de van belang zijnde feiten volledig en naar waarheid aan te voeren.’ Dit artikel is naar aanleiding van een amendement in de Jeugdwet opgenomen, zie: *Kamerstukken II 2013/14*, 33684, nr. 32 (amendement-Van der Burg en Bergkamp).

42 *Actieplan Verbetering Feitenonderzoek in de Jeugdbeschermingsketen* 2018, p. 21.

43 *Actieplan Verbetering Feitenonderzoek in de Jeugdbeschermingsketen* 2018, p. 11.

44 *Actieplan Verbetering Feitenonderzoek in de Jeugdbeschermingsketen* 2018.

45 *Kamerstukken II 2016/17*, 34550-XVI, nr. 85 (*Motie Bergkamp*).

46 *Actieplan Verbetering Feitenonderzoek in de Jeugdbeschermingsketen* 2018, p. 6.

47 IGJ 2022.

48 Lenglet, Van Boven & Bruning 2023, p. 2.

Daarom zijn de groepsgesprekken niet getranscribeerd, waardoor het niet altijd mogelijk is te vermelden hoeveel respondenten een bepaald antwoord hebben gegeven. Waar mogelijk zal een aantal genoemd worden.

De deelnemers aan het onderzoek zijn niet alleen gevraagd naar hun persoonlijke invulling van het begrip rechtsbescherming, maar ook naar wat goed gaat, wat niet goed gaat en op welke punten er volgens hen verbetering nodig is.

De deelnemers aan het onderzoek zijn niet alleen gevraagd naar hun persoonlijke invulling van het begrip rechtsbescherming, maar ook naar wat goed gaat, wat niet goed gaat en op welke punten er volgens hen verbetering nodig is

3.1 Wat is rechtsbescherming?

Eerst is aan alle betrokkenen gevraagd wat zij verstaan onder rechtsbescherming, met andere woorden naar wat in hen opkomt als ze over het begrip rechtsbescherming nadenken. Deze vraag heeft geen eenduidige beschrijving of definitie van het begrip rechtsbescherming opgeleverd. De betrokkenen geven verschillende invullingen aan het begrip rechtsbescherming. Daarbij verschilt de invulling van het begrip niet alleen tussen ouders en jeugdigen enerzijds en beroepskrachten anderzijds, maar ook tussen beroepskrachten onderling.

Er zijn wel een paar belangwekkende overeenkomsten gevonden. Veel betrokkenen, met name ouders en jeugdigen, verstaan onder rechtsbescherming dat geluisterd wordt naar ouders en kinderen en dat hun verhaal serieus genomen wordt, vanaf de start van het hulpverlenings- of jeugdbeschermingstraject. Ook zien deze betrokkenen het betrekken van ouders en jeugdigen bij het nemen van besluiten als rechtsbescherming. Eén ouder heeft dit als volgt verwoord: ‘De bescherming van mijn rechten als ouder, het recht om betrokken te zijn en te blijven bij je kind.’⁴⁹

Verder valt op dat *alle dertig* geïnterviewde betrokkenen voorlichting over de rechten van ouders en jeugdigen en voorlichting over de wijze waarop deze rechten geëffectueerd kunnen worden, onder rechtsbescherming verstaan. Het gaat volgens een ouder om ‘weten welk recht je hebt’.⁵⁰ Gevraagd naar

een voorbeeld, hebben de geïnterviewde advocaten en wijkteammedewerkers gewezen op het belang dat een ouder weet of de ingezette hulpverlening wel of niet vrijwillig is en wat de consequenties zijn van wel of niet meewerken aan die hulp.

Zeven van de dertig respondenten zeggen dat een grondig en onafhankelijk feitenonderzoek ook onder het begrip rechtsbescherming valt. Twee ouders hebben een deugdelijk feitenonderzoek gemist: er is volgens hen niet op een onafhankelijke wijze onderzocht wat er gebeurd is. Ook hebben deze ouders de mogelijkheid van het vragen van een contra-expertise genoemd.⁵¹

In de beide groepsinterviews met advocaten en rechters en in de vier interviews met ouders is aan de orde gekomen dat rechtsbescherming inhoudt dat ouders recht hebben op gefinancierde rechtsbijstand van een jeugdrechtadvocaat. Deze advocaat moet volgens de geïnterviewde ouders en advocaten bovendien de (financiële) mogelijkheid krijgen om eerder in het traject, dus voordat er een zitting bij de rechter is, ouders te ondersteunen. Hierbij wordt gedacht aan een bijeenkomst bij een Jeugdbeschermingstafel⁵² of bij het geven van een reactie op een concept-onderzoeksrapport van de Raad voor de Kinderbescherming.

De antwoorden van ouders en jeugdigen op de vraag wat er goed gaat als het gaat om rechtsbescherming stemmen niet vrolijk

3.2 Wat gaat er goed en wat gaat er niet goed?

De antwoorden van ouders en jeugdigen op de vraag wat er goed gaat als het gaat om rechtsbescherming stemmen niet vrolijk. De drie geïnterviewde jeugdigen en de vier geïnterviewde ouders hebben niets genoemd wat volgens hen nu goed gaat op het gebied van rechtsbescherming. De jeugdigen zeggen allemaal dat zij niet of nauwelijks rechten hebben ervaren in de periode waarin zij te maken hadden met jeugdhulp en/of jeugdbescherming. Zij hebben het gevoel dat er niet naar hen geluisterd is en dat zij onvoldoende op de hoogte waren van wat er ging gebeuren en welke rechten zij daarin hadden. Een jeugdige zegt: ‘Ik ben altijd overal geplaatst, dat gebeurde gewoon. Er werd niks verteld.’⁵³

Ook de vier ouders die wij gesproken hebben, vinden dat zij onvoldoende voorgelicht zijn over hun rechten: ‘we wisten de weg niet in jeugd-

49 Respondent nr. twee van in totaal vier geïnterviewde ouders; Lenglet, Van Boven & Bruning 2023, p. 23 en 34.

50 Respondent nr. twee van in totaal vier geïnterviewde ouders; Lenglet, Van Boven & Bruning 2023, p. 23.

51 Ouders hebben op grond van art. 810a Rv een recht op contra-expertise. Dit houdt in dat ouders de mogelijkheid hebben om bijvoorbeeld een rapport van de Raad voor de Kinderbescherming te weerleggen met de resultaten van een deskundigenonderzoek.

52 Een jeugdbeschermingstafel is een multidisciplinair casusoverleg waaraan bij de casus betrokken beroepskrachten van bijvoorbeeld het wijkteam, de Raad voor de Kinderbescherming en de gecertificeerde instelling deelnemen. Ook de ouder(s) en de minderjarige zijn in principe bij dit overleg aanwezig. Tijdens dit overleg wordt de noodzaak van een onderzoek naar een kinderbeschermingsmaatregel besproken.

53 Respondent nr. drie van in totaal drie geïnterviewde jeugdigen. Lenglet, Van Boven & Bruning 2023, p. 26.

zorgland'.⁵⁴ 'Als ik zelf geen advocaat had genomen, had ik geen rechten gehad.'⁵⁵ Daarnaast voelen deze ouders zich onvoldoende betrokken bij de besluiten die over hen genomen zijn: 'Het was niet met ons maar over ons.'⁵⁶

De beroepskrachten zijn positiever gestemd en hebben tijdens de groepsinterviews een aantal aspecten benoemd die volgens hen goed gaan als het gaat om rechtsbescherming. Zo zijn zij van mening dat ouders vaak de ruimte krijgen om hun verhaal te vertellen en hun visie naar voren te brengen, dat zorgvuldig wordt omgegaan met persoonsgegevens en dat samenwerking in de jeugdbeschermingsketen ertoe leidt dat niet méér hulp wordt ingezet dan nodig is. Ook zien zij dat kinderrechters zich actiever en in sommige gevallen kritischer opstellen ten aanzien van de gecertificeerde instelling en de Raad voor de Kinderbescherming, bijvoorbeeld doordat een machtiging tot uithuisplaatsing voor een kortere termijn dan verzocht wordt verleend. Hierdoor komt de zaak weer eerder op zitting, zodat de kinderrechtster zicht kan houden op de voortgang. Ook worden ouders ter zitting regelmatig in de gelegenheid gesteld alsnog juridische bijstand te zoeken als zij zonder advocaat op de zitting verschijnen.

De beroepskrachten zijn positiever gestemd en hebben tijdens de groepsinterviews een aantal aspecten benoemd die volgens hen goed gaan als het gaat om rechtsbescherming

Net als de ouders en jeugdigen vinden alle beroepskrachten dat het op dit moment in meer of mindere mate schort aan adequate rechtsbescherming in de jeugdbescherming. De voorlichting aan ouders en jeugdigen over hun rechten gaat bijvoorbeeld lang niet in alle gevallen goed, aldus de beroepskrachten. Zij denken dat het voor ouders vaak onduidelijk is wat hun wettelijke positie is. Hierbij merken de beroepskrachten op dat ze vermoeden dat niet alle beroepskrachten op de hoogte zijn van de rechten van ouders.

In alle interviews met de beroepskrachten werden de huidige problemen in het jeugdbeschermingsstelsel benoemd, zoals het tekort aan passende jeugdhulp, het tekort aan jeugdbeschermers en de wachtlijsten.⁵⁷ De beroepskrachten vinden dat deze uitvoeringsproblematiek leidt tot minder goede rechtsbescherming. Zo vragen zij zich af wat het nut

van een ondertoezichtstelling is voor ouders en jeugdigen als er geen jeugdbeschermers en passende jeugdhulp beschikbaar zijn.

3.3 Benodigde verbeteringen

Uit het voorgaande blijkt dat rechtsbescherming volgens de dertig betrokkenen die wij in het kader van dit onderzoek gesproken hebben, inhoudt dat ouders en jeugdigen worden voorgelicht over hun rechten. Ouders hebben meer duidelijkheid nodig, onder andere over het verschil tussen het vrijwillige en gedwongen kader bij hulpverlening, zoals het feit dat voor hulpverlening in vrijwillig kader hun toestemming nodig is. Volgens de geïnterviewde betrokkenen zou die duidelijkheid geboden kunnen worden door betere voorlichting over het proces van jeugdhulp en jeugdbescherming, over de rollen van de verschillende instanties daarin en over de keuzes die ouders hebben en de consequenties daarvan.

Ouders hebben meer duidelijkheid nodig, onder andere over het verschil tussen het vrijwillige en gedwongen kader bij hulpverlening. Volgens zowel ouders en jeugdigen als de beroepskrachten is voor een adequate voorlichting vereist dat beroepskrachten zelf ook goed op de hoogte zijn van de rechten van ouders en jeugdigen

Volgens zowel ouders en jeugdigen als de beroepskrachten is voor een adequate voorlichting vereist dat beroepskrachten zelf ook goed op de hoogte zijn van de rechten van ouders en jeugdigen, zoals het recht om hulpverlening te weigeren in het vrijwillige kader en het recht op dossierinzage, en moeten beroepskrachten in staat zijn ouders en jeugdigen daarover op een passende wijze voor te lichten; passend qua taal en qua timing.

Alle dertig betrokkenen hebben benoemd dat ouders en jeugdigen recht zouden moeten hebben op juridische bijstand, zeker bij kindbeschermingsmaatregelen, en dat ouders hierop gewezen moeten worden door de betrokken beroepskrachten.

De geïnterviewde rechters en jeugdbeschermers hebben tijdens de interviews gewezen op de wijze waarop door de rechter beslist wordt.

54 Respondent nr. twee van in totaal vier geïnterviewde ouders; Lenglet, Van Boven & Bruning 2023, p. 29.

55 Respondent nr. een van in totaal vier geïnterviewde ouders; Lenglet, Van Boven & Bruning 2023, p. 26.

56 Respondent nr. twee van in totaal vier geïnterviewde ouders; Lenglet, Van Boven & Bruning 2023, p. 29.

57 Zie over deze problemen ook: Bruning 2020, p. 450-453.

Het zogenaamde toernooimodel, waarbij een jeugdbeschermer van de gecertificeerde instelling tegenover de ouders staat, kan polariserend werken. De jeugdbeschermer heeft moeten samenwerken met ouders en moet dat na de zitting weer, maar moet tijdens de zitting de zaken aanvoeren die niet goed gaan ter onderbouwing van de noodzaak van een verlenging van de ondertoezichtstelling en/of machtiging uithuisplaatsing. Dat kan leiden tot onnodige conflicten en escalaties in de hulpverleningsrelatie.

De aantallen respondenten van dit verkennende onderzoek zijn te laag om onderbouwde uitspraken te kunnen doen over mogelijke verklaringen voor de verschillen in perspectief tussen de verschillende betrokkenen, bijvoorbeeld over het moment waarop de rechtsbescherming een rol gaat spelen. Een dergelijke analyse zou wat ons betreft wel van meerwaarde zijn voor de verdere discussie over rechtsbescherming in de jeugdbescherming en voor duurzame verbetering van de (ervaren) rechtspositie van ouders en jeugdigen. Daarvoor is echter een breder opgezet onderzoek vereist met substantiële aantallen respondenten die een hele groep betrokkenen kunnen vertegenwoordigen.

4 Vooruitblik

In ons onderzoek stond de vraag centraal wat door verschillende betrokkenen in de jeugdhulp en jeugdbescherming wordt verstaan onder rechtsbescherming en wat er op het gebied van rechtsbescherming wel en niet goed gaat. Als de resultaten uit ons literatuuronderzoek en het praktijkonderzoek naast elkaar worden gelegd, dan valt op dat rechtsbescherming in de juridische literatuur een andere invulling heeft dan de betekenis die ouders, jeugdigen en beroepskrachten aan het begrip rechtsbescherming geven. In de juridische literatuur gaat het voornamelijk om het opkomen tegen besluiten en handelingen van overheidsorganen en -organisaties die zich bezighouden met jeugdhulp en jeugdbescherming. In de betekenis van de betrokkenen die meewerkten aan ons onderzoek gaat het niet zozeer om het opkomen tegen besluiten, maar om een juiste en rechtvaardige context waarin besluiten worden genomen. Met andere woorden: rechtsbescherming wordt geassocieerd met gehoord en gezien worden, een deugdelijk feitenonderzoek, meedoen aan besluitvorming, serieus genomen worden, geïnformeerd worden over rechten en onafhankelijke ondersteuning.⁵⁸

In de interviews is een gemene deler te vinden als het gaat om wat effectieve rechtsbescherming bij jeugdhulp en jeugdbescherming inhoudt volgens betrokkenen. Effectieve rechtsbescherming betekent volgens betrokkenen:

- beroepskrachten die voldoende kennis hebben van de rechten van ouders en jeugdigen en voldoende tijd hebben om hen hierover op een passende manier in te lichten;
- voldoende beschikbare hulp op tijd;
- deugdelijk onderzoek met de mogelijkheid om contra-expertise te vragen;
- een actieve kinderrechtter die de inhoud van rapporten zorgvuldig toetst en zicht houdt op de wijze van uitvoering van rechterlijke beslissingen;
- (juridische) ondersteuning in (besluitvormings)procedures.

Deze genoemde elementen komen overeen met een aantal knelpunten die in het literatuuronderzoek naar voren zijn gekomen, namelijk het ontbreken van juridische bijstand, open rechtsgronden van kindbeschermingsmaatregelen, de invulling van het hoorrecht van minderjarigen en het ontbreken van deugdelijk feitenonderzoek.

Het is duidelijk geworden dat het in discussies over de verbetering van rechtsbescherming belangrijk is dat steeds wordt toegelicht wat men precies onder rechtsbescherming verstaat

Dit verkennende onderzoek naar de perspectieven op rechtsbescherming is een eerste stap naar een beter inzicht in de betekenis van effectieve rechtsbescherming voor betrokkenen. Het is duidelijk geworden dat het in discussies over de verbetering van rechtsbescherming belangrijk is dat steeds wordt toegelicht wat men precies onder rechtsbescherming verstaat. Bovendien is gebleken dat rechtsbescherming volgens de geïnterviewde betrokkenen bij de start van een hulpverleningstraject begint, dus ook in geval van vrijwillige hulpverlening. Rechtsbescherming begint volgens hen dus al veel eerder in het traject dat kan uitmonden in een kindbeschermingsmaatregel. Het opkomen tegen beslissingen is volgens de geïnterviewde

58 Lenglet, Van Boven & Bruning 2023, p. 3.

betrokkenen een te beperkte blik en een verkeerd accent, want verbeteringen van rechtsbescherming moeten juist bij de start van een hulpverleningstraject gezocht worden.

Alle respondenten uit het onderzoek hebben benoemd dat een goede rechtsbescherming in elk geval betekent dat ouders en jeugdigen (rechts)bijstand moeten krijgen als zij met jeugdhulp of jeugdbescherming te maken krijgen

Alle respondenten uit het onderzoek hebben benoemd dat een goede rechtsbescherming in elk geval betekent dat ouders en jeugdigen (rechts)bijstand moeten krijgen als zij met jeugdhulp of jeugdbescherming te maken krijgen. Dit sluit aan bij de recent door de Minister voor Rechtsbescherming getroffen regeling om vanaf 1 januari 2023 kosteloze rechtsbijstand voor ouders mogelijk te maken in procedures waar een maatregel tot gezagsbeëindiging is

verzoekt. In oktober 2023 zal deze pilot voor kosteloze bijstand ook worden uitgebreid naar zaken waarin ouders te maken krijgen met een uithuisplaatsing van een kind.⁵⁹ Onlangs is door de Raad voor Rechtsbijstand aangekondigd dat per 1 oktober 2023 deze laatste groep ouders kosteloze rechtsbijstand krijgen bij eerste (spoed)uithuisplaatsingen.⁶⁰

Op het Ministerie van Justitie en Veiligheid wordt, naar aanleiding van de resultaten van de evaluevaluatie van de Wet herziening kindbeschermingsmaatregelen, op dit moment door veel ambtenaren hard gewerkt aan plannen voor een verbetering van de rechtsbescherming bij jeugdbescherming.⁶¹ Voor discussies over een verbetering van de rechtsbescherming bij jeugdhulp en jeugdbescherming is het, zo blijkt uit ons onderzoek, van groot belang om het begrip rechtsbescherming concretere invulling te geven, zodat hierover vanuit verschillende perspectieven een constructieve dialoog gevoerd kan worden. Samen met ouders, jeugdigen en andere betrokkenen moet worden nagedacht over dergelijke verbeteringen, zodat niet voor hen, maar met hen aan goede rechtsbescherming wordt gewerkt.

⁵⁹ Brief van de Minister voor Rechtsbescherming van 22 november 2022 (*Kamerstukken II 2022/23*, 31839, nr. 913), p. 2-3.

⁶⁰ Raad voor Rechtsbijstand 27 juni 2023, www.rvr.org.

⁶¹ Zie o.a. Brief van de Minister voor Rechtsbescherming van 22 november 2022 (*Kamerstukken II 2022/23*, 31839, nr. 913); Brief van de Minister voor Rechtsbescherming en de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 24 januari 2023 (*Kamerstukken II 2022/23*, 31839, nr. 921).